

Franckesche Stiftungen zu Halle

Dissertatio Philologica Svper Apocalyps. c. XXII Comm. XIIX Et XIX De Addendi Detrahendiqve VI A Verbis Apocalypticis Prohibenda

Kirchmaier, Georg Wilhelm

VWittebergae Saxon, [1730?]

VD18 14889595

Abschnitt

Nutzungsbedingungen

Die Digitalisate des Francke-Portals sind urheberrechtlich geschützt. Sie dürfen für wissenschaftliche und private Zwecke heruntergeladen und ausgedruckt werden. Vorhandene Herkunftsbezeichnungen dürfen dabei nicht entfernt werden.

Eine kommerzielle oder institutionelle Nutzung oder Veröffentlichung dieser Inhalte ist ohne vorheriges schriftliches Einverständnis des Studienzentrums August Hermann Francke der Franckeschen Stiftungen nicht gestattet, das ggf. auf weitere Institutionen als Rechteinhaber verweist. Für die Veröffentlichung der Digitalisate können gemäß der Gebührenordnung der Franckeschen Stiftungen Entgelte erhoben werden.

Zur Erteilung einer Veröffentlichungsgenehmigung wenden Sie sich bitte an die Leiterin des Studienzentrums, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

Terms of use

All digital documents of the Francke-Portal are protected by copyright. They may be downloaded and printed only for non-commercial educational, research and private purposes. Attached provenance marks may not be removed.

Commercial or institutional use or publication of these digital documents in printed or digital form is not allowed without obtaining prior written permission by the Study Center August Hermann Francke of the Francke Foundations which can refer to other institutions as right holders. If digital documents are published, the Study Center is entitled to charge a fee in accordance with the scale of charges of the Francke Foundations.

For reproduction requests and permissions, please contact the head of the Study Center, Frau Dr. Britta Klosterberg, Franckeplatz 1, Haus 22-24, 06110 Halle (studienzentrum@francke-halle.de)

urn:nbn:de:gbv:ha33-1-197561

Q. B. V

I

Tam abstrusa, tantisque tenebris, magnam partem, oppleta, est apocalypsis, ut alia apocalypsi indigere uideatur. Immo, ab huius libelli intelligentia, aut illustratione, mentem manusque abstinere, prudentis esse, censent. Io. Bodino ualde probatur Caluini non minus urbana, quam prudens, oratio, qui, de libro apocalypseos, sententiam rogatus, ingenue respondit, se penitus ignorare, quid uelit tam obscurus scriptor, qui, qualisque, fuerit, nondum constet inter eruditos. uid. method. facil. ad histor. cognition. p. 298. Quae Bodini uerba mentem profanam prodere, existimat celeb. D. Io. Franc. Buddeus, in isagoge ad theol. lib. I, c. iv, p. 176. Iosepho Iusto Scaligero quoque uidetur, in Scaligerian. secundis, pag. 15, Caluinus sapere, quod in apocalypsin non scripsit, cum tamen ipse ille, ibid. p. 26, gloriatur, se nihil ignorare eorum, quae in apocalypsi continentur. Pertinere autem hoc ad *δοκίμιον*, i. e. uanae, ex persuasione, sapientiae, argumenta, latius in eodem fusa, iudicat Christianus Pfuznerus, disputat de inscriptione apocalypsis Iohanneae, p. 30. Caluini tamen ac Scalige-

A 2

ligeri uerba mitius interpretatur magnum illud Belgii lumen, Campegius Vitringa, praefat. ἀνακρίσις apocalyps. Verum enim uero fac, Caluini et Scaligeri hanc, atque illam, fuisse sententiam, quid inde, quoniam uirorum, quamuis doctorum, nomina hic nihil quicquam stabiliunt. Et si quaedam, uniuersas enim atque singulas libelli nostri apocalypticæ particulas esse δυσνόητους, uel Christiani ὑπὸ τοῖς refutant, ibi sunt abdita et retrusa, illa sane ingenia acuunt intenduntque, non supprimunt, non arcent, sed exercent. Et quid, quaeso, hoc ratiocinationis est, in apocalypsi nonnulla occurrunt, intellectu difficilia, ergo nemo illustrandum sibi sumat oraculum quoddam apocalypticum. At, inter magnos inde prodeuntes sanctioris coetus turbatores, nonne *chiliasarum* nomina tuis obuersantur oculis. *Ecclesiam* N. Foederis militantem septem periodorum interuallis distinctam esse, eumque statum septemplex praesidia sua maxime habere ex apocalypsi, quorundam doctorum publica est doctrina. Spem meliorum temporum, quam quidam tantummodo exoptant, alii, ex apocalypsi, statuunt firmanque. Aeternum *euangelium*, quod turbas dedisse, constat, suam etiam sedem eodem loci constituit. Conuersionem Iudaeorum, ad Christi sacra, alii uniuersam, alii insignem, etiamnum restare, quin instare, ex apocalypsi uident, ceteris eam quidem non negantibus, neque tamen, aut uniuersam, aut insignem, futuram, in apocalypsi inuestigantibus. Sunt, qui ex calculo apocalypico certum corruentis orbis machinae annum colligunt, quem alii incertum credunt, singulisque, non dico seculis, sed annis, expectant. Immo ipsi religioso angelorum cultui patrocinium, in apocalypsi, quaerunt. Pro igne purgatorio, pontificiis sacerdotibus adeo fructuoso, documenta apocalypica quoque afferuntur. Sed uerane sunt ista omnia, nec si sunt, quid inde, ergo non tractanda est apocalypsis, quoniam, controuersis apocalypsios locis, in diuersa, seu, ut ita loquar, in

in

in turbas, abeunt, quin eo magis tractandi atque illustrandi ipsi sunt, ut, qui inter se discordant, in concordiam coeant, et, quantum fieri poterit, enodentur. Teneamus igitur, apocalypsin abstrusam ac periculosam tractare, non esse imprudentis. Si autem sententiarum uarietatem, immo repugnantiam, animaduertis, rationes audi, apocalypsin adi, ut, si quid in ea certi, aut admodum probabile dictu, reperiatur, id tibi amplectaris, sin nihil certi, aut probabile, ut credulitatem, aut malitiam, admireris illorum, qui, cum nihil in apocalypsi uiderunt, sibi tamen, aliquid uidisse, uidentur, aliisque sua uisa uel obtrudere, uel, in illis, aliis illudere, moliuntur. Tandem aliquando rem ipsam aggressurus, uerba, quae, apocalypsios XXII, 18 et 19, extant, explicare proposui. Praesto mihi sis, benignissime Iesu, ut meditationes exiles etiam meae quidpiam conferant ad regni tui amplificationem, amen.

II

Contextus Graecus.

Συμμαρτυροῦμαι γὰρ παντὶ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου. εἴαν τις ἐπιτιθῇ πρὸς ταῦτα, ἐπιθήσει ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς, τὰς γεγραμμένας ἐν βιβλίῳ τούτῳ, καὶ εἴαν τις ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφαιρήσει ὁ Θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ ἀπὸ βιβλίου τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, καὶ τῶν γεγραμμένων ἐν βιβλίῳ τούτῳ.

[illegible]

Contestor enim omni audienti uerba prophetiae libri huius, si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas, scriptas in libro isto, et, si quis diminuerit de uerbis libri prophetiae huius, auferet Deus partem eius de libro uitae, et de ciuitate sancta, et de his, quae scripta sunt in libro isto.

Testificor autem omnibus oraculi huius libri dicta audientibus, si quis ad haec addiderit, addet ei Deus clades, in hoc libro scriptas. Et, si quis de uerbis libri huius oraculi ademerit, adimet Deus sortem eius de libro uitae, deque sacra urbe, et scriptis in hoc libro.

Insignem autem lectionis uarietatem hic in medium affert Io. Millius, quam, ex ipso, huc transcribo.

comm. 18.

- compt.* 18. 1) *συμμαρτυροῦμαι γὰρ*] *μαρτυρῶ ἐγὼ* † Steph.
 α. 1ε. Alex. Hunt. 1. M. Cou. 2. Sin. Syr. Aethiop. † Seidel. †
Μαρτύρομαι ἐγὼ, Pet. 2, Arethas.
 2) † *παντὶ ἄν.*] *παντὶ τῷ ἄν.* Alex. Hunt. 1, Pet. 2, Cou. 2,
 Arethas.
 3) † *τῆς προφητείας*] deest in Arab. Aethiop. Omittunt artic.
τῆς Ald. Col. Froben.
 4) † *ἐάν τις*] *εἴ τις* Froben. Col.
 5) † *ἐπιτιθῇ πρὸς ταῦτα*] *ἐπιτιθῇ ἐπ' αὐτὰ* Steph. α. Alex.
 M. Sin. Cou. 2, Pet. 2, Hunt. 1, Vulg. Arab. Aethiop. Areth. †
 Seidel †
 6) † *ἐπιθήσει*] *ἐπιθήσει* Steph. α. Hunt. 1, M. Sin. † Seidel †.
 7) † *ἐπ' αὐτὸν*] deest in Alex. *ἐπ' αὐτῷ* Pet. 2. inter lineas,
 recentiore calamo.
 8) † *τὰς πληγὰς*] *τὰς ἐπταὶ πληγὰς* Pet. 2, M. Comp.
 Arethas.
 9) † *βιβλίῳ*] *τῷ βιβλ.* Alex. M. Codd. plurimi.
compt. 19. 10) *ἐάν τις*] *εἴ τις* Froben. Col.
 11) † *ἀφαιρῇ*] *ἀφελῇ*, Steph. α. 1ε. Alex. M. Hunt. 1, Pet. 2, Cou.
 2. Sin. Vulg. Syr. Arab. Aethiop. Arethas. † Seidel. †
 12) † *βιβλου*] *τοῦ βιβλίου*, Alex. Pet. 2, Cou. 2, M. Sin. Comp. †
 Seidel †
 13) † *τῆς προφητείας*] omittit Aethiop. †
 14) † *ἀφαιρήσει*] *ἀφελῇ*, Alex. Cou. 2, Pet. 2, Arethas. *ἀφέλαι*
 Hunt. 1. *ἀφέλοι* Steph. α. col. Sin. M. † Seidel †
 15) † *τὸ μέρος*] nomen Arab.
 16) † *βιβλου*] *τοῦ ξύλου* Steph. α. 1ε. Alex. Pet. 2, Hunt. 1, Sin.
 Cou. 2. M. Syr. Aethiop. Arethas † Seidel †
 17) † *καὶ ἐκ*] deest *ἐκ* in Alex. M. Col.
 18) † *τῆς πόλ.*] deest *τῆς* in Col.
 19) † *τῆς ἀγ.*] omittunt *τῆς* Ald. Col. Froben.
 20) † *καὶ τῶν*] deest *καὶ* in Alex. Pet. 2, M. Hunt. 1 Cou. 2,
 Comp. Arethas † Seidel †
 21) † *βιβλίῳ*] *τῷ βιβλίῳ*, Alex. M. Comp. Codd. multi.

22) Post

22) Post βιβλίῳ τούτῳ addit Arab., *qui ergo habet oculos, uideat, et, qui habet aures, audiat.*

IV

Ergone iactatis uos, profani, et gloriamini, qui, in tanta uocabulorum uariatione, nil certi, creditis, residere. Sed perpendite, atque agite, quod rectum, quod aequum, est. Varia, in uariis exemplaribus, adesse hic uocabula, non nego, sed quid inde, num ista omnia a prima manu sunt exarata. Nec uestra fortasse, nec mea certe, haec est sententia. Ergo una tantum lectio est germana, sic conuenimus, quae uero exceptione maior sit omni, si, in praesenti, exquisitius mihi, esset ostendendum, nonne fusissime agendum foret, quod ab instituto abludere, ecquis non intelliget, admonere tamen, haud imprudentiae erit. Fac, te, ex illis omnibus, ueram nescire lectionem, at, omnium uariantium examinans sensum, experieris, in illa lectionis diuersitate unam fere latere sententiam. Scilicet, *ex praestantissima hac noui Testamenti editione Milliana*, ita loquitur Cl. Vir, Ludolphus Kusterus, in praefat. *uel hic praecipue fructus in ecclesiam redundat, quod nunc demum scire liceat, plerasque tot codicum MSS. lectiones uariantes ita comparatas esse, ut parum, uel nihil, inter eas intersit.* Illud ipsum ex nostro, quem tractamus, loco etiam apparebit, si oraculi sensum, secundum lectionem receptam, quam supra Syriacam posui, prius perscrutatus fuero, cuius eruendi initium omnino faciendum est ab iis commatibus, quae nostra uerba proxime antecedunt.

V

Comm. xvi haec extat doctrina, *ego, Iesus*, accuratam loquentis habete rationem, *μὴ τὸν ἄγγελον, illum meum angelum*, qui fuit ex numero septem angelorum, qui habebant septem phialas, Ioannem sic allocutus, *ades, ostendam tibi supplicium meretricis magnae, sedentis in multis aquis, cum qua scortati sunt reges terrae, cuiusque impudicitiae uino inebriati sunt incolae terrae*, c. XVII, 1, 2, qui Ioannem, diuino afflatu, abstu-

lit

lit in locum desertum, u. 3, qui Ioanni aperuit mysterium et mulieris, et bestiae portantis eam, u. 7--18, qui Ioanni scribere mandauit, μακάριοι οἱ εἰς τὸ δεῖπνον τοῦ γάμου τοῦ αἰ-
 νου κεκλημένοι, qui asseuerauit, uerba illa firma esse Dei,
 XIX, 9, quem Ioannes adorare uoluit, u. 10, qui Ioanni ostendit nouam Hierosolymam, c. XXI, 10, quem Ioannes iterum, diuino cultu, uenerari uoluit, c. XXII, u. 8, ut testificaretur uobis, o Asiatici, ἡ ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις, super illis ecclesiis septem, uidelicet Ephesina, Smyrnenſi, Pergamena, Thyatirenſi, Sardenſi, Philadelphensi, Laodicensi, ad quas missa est haec apocalypſis, c. I, comm. 4, II, seqq. c. II, comm. 1, 8, 12, 18, c. III, 1, 7, 14, ne igitur ista angeli facta et pronunciata negligatis, cum sint 1) asseuerationes, μαρτυρεῖν, 2) in commodum uestrum, ὑμῶν, 3) in uestra causa, ἐπὶ ταῖς ἐκκλησίαις, 4) meo nomine, ἐγὼ Ἰησοῦς ἔπεμψα, prolata. Idem ego, Iesus, sum ἡ ῥίζα, καὶ τὸ γένος, τοῦ Δαβὶδ, promissus ille filius Dauidis, Ies. XI, 10, 1 Maccab. I, 11, ille Φωσφόρος, cuius mentio facta est, c. II, comm. 28 XXI, 11, 23, ille felicitatis, uitae, ac lucis aeternae, autor. Spiritus et sponsa dicunt ad illum phos-
 phorum, ueni, ac illucesce. Sponsae, spiritu Dei agitatae, est, dicere, ueni, amare τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ κυρίου, quaerere δόξαν, καὶ τιμὴν, καὶ ἀφθαρσίαν, καὶ ὑπομονὴν ἔργου αἰῶνος, seu, cum κατεπορεύετο ἐν ὑπομονῇ, Rom. II, 7, Luc. VIII, 15.

VI

Namque, γὰρ, rationem a contrario redditurus eius, quod dixi, συμμαρτυροῦμαι, confessor, ut uulgatus, et N. Testamentum Gallic. edit. Montan. i. e. declare, minus significanter, melius Theodorus Beza, una testor, uertunt. Dicitur, atque usurpatur, μαρτύρομαι ἀντὶ τοῦ διαμαρτύρομαι, οἷον ἐπιβεβαιοῦμαι, πιστὸν ἀποφαίνομαι, καὶ ἀπαράβατον πᾶν τὸ ἐπισημαίνον, τοῖς λόγοις τῆς
 B προφη-

προφητείας ταύτης, explanatore Graeco Aretha, ex commentariis Andreae, archiepisc. Caesariensis. Latine, *testificor ego, hoc est, protestor, affirmo, fide dignum assero, non commutandum, non uiolandum, quicquid significatum est, per sermones huius prophetae.* Quid opus esset testimonio, ubi ageretur de lana, ut aiunt, caprina. Res nihili testari, est hominum nihili, nec ipsorum grauitati conuenit, nec quidem de Christo, sine summa impietate, cogitandum. Ne Israelitae perirent, ecce rem momenti grauissimi, *testatus* illis est Moses, Exod. XIX, 21, 23, Deut. VIII, 19, conf. Gen. XLIII, 3, Exod. XXI, 29, Cum, in circumsectione, aliisque suis operibus, Galatae Deo placere studerent, Paullus reclamationem, Gal. V, 3, *ματύρομαι*, inquit, *omnibus circumcisis*, cetera. Ita, ex Christi latere, lancea, a milite quodam, perfosso, effluxisse sanguinem et aquam, Ioannes, *αὐτόπτης, μεμαρτύρηκε*, Io. XIX, 34, 35, rem profecto magni ponderis, quam, 1 ep. V, 6 et 8, iterum inculcat. Cum uniuersum apostolorum coetum compelleret Christus, *eritis*, ait, *mihi μάρτυρες Hierosolymis, in tota Iudaea et Samaria, immo ad ultimas terras*, Act. I, 8. In defensione, qua, coram Agrippa, rege, utebatur, ita confitetur Paulus, *diuino ego auxilio sustentatus, ad haec usque tempora steti, μαρτυρούμενος, paruis et magnis*, Act. XXVI, 22. In testium intellectu aequae, ac uoluntate, num uitium resideat, quo testimonii fides uacillet, ut attentius inquiretur, suadent Icti. Atqui de Christi intellectu, non est, o septem *ecclesiae*, quod dubitetis, utpote cuius oculos nouistis, sicuti flammam ignis, maxime penetrantes, absconditaque peruadentes omnia, ut merito dicatur *ὁ ἐρευνῶν νεφροὺς, καὶ καρδίας*, Apocal. II, 18, 23. Praeterea illum non, nisi uestro uelificari emolumento, uel ex ipso testimonio, atque ex apocalypsios scriptione et missione ad uos, a Christo beneuolentissimo, Ioanni iniuncta, satis superque constat. Christus est *ὁ ἅγιος καὶ ἀληθινός*, Apoc. III, 7, *ὁ ἀμὴν, ὁ μάρτυς,*
ὁ πύ-

ὁ πισὸς, καὶ ἀληθινὸς, u. 14, proprio quasi nomine dictus πισὸς καὶ ἀληθινὸς c. XIX, π. Christus est, de quo loquitur Deus, Ef. LV, 4, *ecce dedi*, seu, constitui, eum ⲓⲙⲉⲛ ⲁⲓⲁⲓ ⲉⲧⲉⲥⲧⲉⲙ ⲡⲟⲩⲗⲟⲣⲟⲙ, *testem* populorum, ducem et praecptorem populorum. De formula Christi, ἀμὴν, ἀμὴν, λέγω ὑμῖν, uid. Campegius Vitranga, *observat. lib. III, c. I, §. 4, et 5*. En igitur *testem*, omni exceptione maiorem, quem clasticum uocant Icti, l. 12 ff. tit. *de testibus*, πισὸς ἐστὶν ὁ μάρτυς, πισὸς ἐστὶν ὁ λόγος. Christus hic, c. XXII, u. 18, μαρτυρεῖται, immo, συμμαρτυρεῖται, testatur, una cum isto angelo, quem ipse ablegauerat, μαρτυρεῖσαι, u. 16, ergo, diuersa quamquam ratione, Christus est μαρτυρῶν, u. 20, et συμμαρτυρούμενος u. 18.

VII

Iesus testificatur παντὶ ἀκούοντι τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, per τὸ βιβλίον intelligens libellum, quem, diuino mandato, confecit, confectumque septem illis *ecclesiis* Asiaticis misit Ioannes, apoc. I, π, λόγοι uero τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, quae loquendi formula etiam c. XXII, 7, 10, occurrit, siue, οἱ λόγοι τῆς προφητείας, c. I, 3, siue, τὰ ἐν τῇ προφητείᾳ γεγραμμένα, c. I, u. 3, siue, οἱ λόγοι τοῦ βιβλίου τούτου, c. XXII, 9, siue, οἱ λόγοι βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, c. XXII, 19, sunt οἱ λόγοι τῆς ἀποκαλύψεως, uel potius ipsa ἀποκάλυψις, et ὁ ἀκούων τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, seu, uno nomine, ὁ ἀκούων, comm. 17, et cap. I, 3, ὁ ἀναγινώσκων, καὶ ἀκούων τοὺς λόγους τῆς προφητείας, est auditor, uel lector, apocalypsiος. Atque adeo Christus, ut generatim testatur auditoribus eiusdem, uel lectoribus cunctis, ita nominatim septem illarum diuinarum societatum, quibus quippe illam inscribit, c. I, 4 et π, quosque alloquitur, comm. 16, et 21, cap. XXII, *gratia Domini nostri Iesu Christi sit* μετὰ πάντων ὑμῶν. Ad maiorem igitur, si ita uidetur, perspicuitatem, supple deficientem uocem, *uobis*, hoc modo, contestor uobis omnibus, o se-

ptem *ecclesiae*, ad quas hanc apocalypsin exarauit legendam, uel audiendam. Vnico tantum Galatarum exemplo mentem meam illustrabo, quos Paullus, V, 2, solum quidem affari sic uidetur, ἐγὼ, Παῦλος, λέγω ὑμῖν, uobis *dico*, *Christum* uobis *nihil profuturum*, et comm. 3, μαρτύρομαι δὲ πᾶσι παντὶ ἀνθρώπῳ, *testor iterum omni homini*, adeoque uocabulo, *omnis*, Galatas nominatim ac diserte comprehendit, alios tamen homines nequaquam uult exclusos.

VIII

Apocalypsis dicitur προφητεία, XXII, 18, 19, quae, quid sit, breuitatis studio, hic non explano. Adeat, cui libet, commentatores, aliosque, qui id argumenti exposuerunt, quorum bene magnum init numerum V.C.D.Io. Gottlob Carpzouius, *intrad. in libr. canon. V. T. part. III, p. 85, seqq.* Conuertimur ad ipsum Christi testimonium, quod ita habet, εἰάν τις ἐπιτιθῇ πρὸς ταῦτα, ἐπιθήσει ὁ θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς, --- καὶ εἰάν τις ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων βίβλου τῆς προφητείας ταύτης, ἀφαιρήσει ὁ θεὸς τὸ μέρος αὐτοῦ --- *Si quis apposuerit ad haec, apponet Deus super illum plagas, et, si quis diminuerit de uerbis libri prophetiae huius, auferet Deus partem eius, XXII, 19.* Quae uerba cum difficultatibus quibusdam implicata uideantur, nos, ut certum quid colligamus ac teneamus, a certioribus atque facilibus incipiemus, ad incertiora ac difficiliora deinceps progressuri. *Si quis*, inquit Christus, *apposuerit πρὸς ταῦτα, ad haec.* quid intelligendum, per *πρὸς ταῦτα*, inquisituri, duas hic conspiciamus propositiones, quarum altera de appositione agit, altera de diminutione, utraque et πρὸς θεῖον, et ἀφαιρέσειν, propositis poenis, interdicat. Quod sane interdictum seuerissimum haud dubie respicit Deut. IV, 2, XII, 32, Prou. XXX, 6. Cum autem, in tribus istis locis, ea prohibeatur appositio, qua quid *uerbis diuinis* apponitur, uel inde probabile fit,

πρὸς

πρὸς ταῦτα, *ad haec*, si sententia supplenda sit, desiderare supplementum, *uerba diuina*. Idque ex duarum propositionum, sibi oppositarum, coniunctione magis patet, quarum posterior, si quis abstulerit ἀπὸ τῶν λόγων βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης, priorem ita planiorem reddit pleniorēque, si quis apposuerit πρὸς ταῦτα, h. e. πρὸς τοὺς λόγους τῆς προφητείας ταύτης, quae fere eadem uerba paullo ante sic leguntur, *confessor omni audienti τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου*. Itaque, si quis adiecerit, πρὸς ταῦτα, λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, sententia quidem perspicua est, et satis commoda, at, cum Grammatica non cohaerere ταῦτα et λόγοι, uidentur, cui tamen priori, ne Priscianos offendas, aut προηρημένα, aut ῥήματα, aut γεγραμμένα ἐν ταύτῃ τῇ προφητείᾳ c. I, 3, aut aliud uocabulum, satisfaciunt.

IX

Ecquid tandem notet φράσις, *apponere uerbis apocalypticis*, et *detrahere uerbis apocalypticis*, priusquam, in quo cardo rei uertitur, excutiamus, submonendum esse, uidetur, deesse iis quid ad sensus complementum, ex more Hebraeorum, Graecorum, Latinorum, aliorumque populorum, quibus frequens est huiusmodi loquendi consuetudo, ut nomina coniugata interdum facile omittant, interdum literis expriment, e. g. עבר operatus est, et עבדו עבדו operatus est operationem. Num. IV, 23 et 24, קָשַׁב קָשַׁב attendere et קָשַׁב קָשַׁב attendere attentionem, שָׁאַל שָׁאַל petiit Pf. II, 8, et שָׁאַל שָׁאַל Iud. VIII, 24, petiit petitionem, חָלַם חָלַם somniare aliquid, et חָלַם חָלַם somniavit somnium, Gen. XLI, 1, 11, 15, יָדַע יָדַע sciens aliquid, et יָדַע יָדַע sciens scientiam, Kohel. IX, 11, Iob. XXXIV, 2, Dan. I, 4, Prou. XVII, 27, 2 Chron. II, 11, 12, 1 Chron. XII, 32, חָלַם חָלַם offerre aliquid, 2. Sam. XV, 24, חָלַם חָלַם offerre oblationes, 2. Sam. VI, 17. conf. LXX uiralis conuersio, et Christoph. Theod. V Valtheri, *differt. de ellipsis Ebraeis*. Ad eandem formam diceret, חָסִיף חָסִיף addere, et חָסִיף חָסִיף adde-

addere additionem, גרע, *diminuere aliquid*, et גרע מרעת *diminuere diminutionem*. Quod si uero nomen cognatum, uel *additionem*, uel *diminutionem*, silentio plane praeterire dubitas, substituas τὸ aliquid, hoc modo, si quis apocalypticis uerbis addiderit aliquid, aut, in iis, diminuerit aliquid. quod supplendi genus, si dictionis uim spectes, cum superioribus Hebraeorum formulis recte exaequatur, nec Graecis displicet, ostendentibus Dan. Vechnero, *Hellenolex. lib. I, c. 3. § 5. et lib. I, c. 22, ac*, Lamberto Bos, *ellips. Graec. p. 2 et 196*. Denique illam locutionem etiam ita pleniorē efficere licebit, עקר אות אמת, *auferre, et addere*, ὡς ἐν, ἢ μὴν κερδαίνω, uid. §. XII et Matth. V, 18.

X

Et quid tandem aliquando est, *apocalypsi quid addere, aut adimere*, ne iusto diutius distineamur ambagibus. In diuersas hic explicationes abeunt uiri eruditi, in iisque princeps nominandus Hugo Grotius, *addit apostolus*, inquit, *grauem obtestationem ad eos, qui haec audient, ne ea, aliqua ex parte, immutent*, reliqua, immutationem ad librarios et falsarios referentia. Cuius haud breuem commentationem et magni nominis theologus desideratissimus, D. Abr. Calouius, *Bibl. illustr. ad h. l.* silentio suo uel approbat, uel refutatu dignam non putat, et Campegius Vitringa, ἀναπλῶς *Apocalypsi*. suis uerbis, declarat, adductisque rationibus ita confirmat, *cum enim librarii saepe in libris, quos describebant, socordius uersabantur, tum uero non deerant falsarii, sic, uero et proprio nomine suo, dicti, qui, sacrorum librorum lectionem adulterabant, ut eandem ad suae sectae placita accommodarent. Id praeuidebat Ioannes, et, ex sui temporis moribus, iam colligere potuit, huius quoque esse posse fatum libri, nisi huic fraudi et impietati, seria obtestatione, occurreret. Audiatur denique, ex pontificiis, Blasius Viegas, sic commentatus, innuit, Ioannes, futuros in ecclesia haereticos, qui sacras scripturas adulterarent, atque, ad eas corrumpendas, et, in suos errores detorquendas, quaedam adicerent, quaedam etiam mutilarent.*

XI

XI

Nunc, quid mihi uideatur hac de materie, quidue, ex qua causa, ita statuendum, uel inde quid eruendum, ex instituto docebo, argumentorum, quae me in diuersam longe sententiam compulerunt, initium ducturus a connexionione cum comm. 17, proxime antecedenti, ὁ διψῶν ἐλθέτω, καὶ ὁ θέλων λαμβανέτω τὸ ὕδωρ ζωῆς, *quicumque fuit aquam illam uitae*, id est, uita aeterna uult perfrui, is *ueniat*, nempe uia, in τῷ ἐλθέτω apocalypsios, monstrata, quae perinde est, hoc loco, ac τάξις, et κανὼν, sive regula ac norma, cui nec addi quidquam, fas est, nec adimi, unde si quis deflectit, adeoque a uia apocalypsios, eiusque praescripto, discedit, plagas sentiet aliquando grauissimas. Tali pacto comma 17 et 18, uinculo aliquo tenaciori, cohaerere uidentur recte.

XII

Quod si adhuc dubitatione quadam laborat Φράσις Ioannea, libro aliquid addere, aut demere, eam gemina, Iudaeorum magistris fermone trita, facem nobis praeferente reuerendo maxime D. Io. Gottlob. Carpzouio, ex codice Iebammoth c. VIII, pag. 79, col. 1, illustrabimus, אָמַר ר' יוחנן מְשׁוּם ר' שִׁמְעוֹן בְּפִרְהִסִּי שִׁמְעוֹן בֶּן הוֹצֵרֵק מוֹטֵב שֶׁתַּעֲקֹר אֶת אַחַת מִן הַתּוֹרָה וְיִתְקַדֵּשׁ שֵׁם שָׁמַיִם בְּפִרְהִסִּי *dixit R. Iochanan, nomine R. Simeonis, filii Iosedek, praestat, ut euellatur littera una de lege, ut sanctificetur nomen coelorum publice. Quod dictum paulo ante quoque, nomine R. Chiia, filii Aba, pronunciauerat R. Iochanan, modo quod, loco uerbi, יתקדש, habet ואל תחלל* et non profanetur. Quid autem axiomatico isto sibi uelint magistri, συνέφεια textus edocet. Agitur isthic loci de historia 2 Sam. XXII, 1--14 recensita, quando Dauid, septem filios Saulis, suspendio enecandos, tradidisse, legitur Gibeonitis, eo, quod pater ipsorum, contra datam iurataque a Iosua fidem, in infantes saeuierat. Geminum hic monent scrupulum Talmudistae, hinc, qua conscientia Dauid id facere potuerit, et liberos morti tradere, pro patre, cum scriptum sit Deut. XXIV, 16, non morientur patres propter filios, et filii non morientur propter

propter

propter patres etc. hinc qui factum sit, ut suspensorum corpora relinquerentur aliquamdiu suspensa, ut excubias ad illa agere, ferasque, et uolucres, arcere, necesse haberet Rizpa, cum tamen denuo Deut. XXI, 23 scriptum sit, non pernoctabit cadaver eius suspensum super ligno, sepeliendo sepelies eum eo ipso die, respondent magistri, si de gloria nominis diuini agatur, licere litteram aliquam euellere e lege, b. e. in uno uel altero, deflectere a lege, licite ergo factum esse utrumque, et quia Saul religionem sacramenti, quo in clientelam Israelis Gibeonitas receperat Iosua c. IX, 15 seqq, insuper habuerat, nomenque diuinum et profanauerat ipse, et profanandum exhibuerat finitimis gentibus, recte a legis praescripto discessum fuisse, hinc patris perfidiam et crudelitatem in liberis et posteris uindicando, hinc corpora suspensorum, sub dio, et insepulta diebus aliquot, relinquendo. Patet igitur, scitum istud Talmudicum non mutilationem legis scriptae, litterae unius ablatione, uel corruptione, instituendam, (a qua gens Iudaica nusquam non abhorruit) sed praeepti cuiusdam transgressionem, uel neglectum, certo casu, permittere, ubi gloria nominis diuini periclitetur, quo nimirum casu, dispensatio a lege locum habere, intelligatur, ad eum fere modum, quo saluator optimus, Matth. XII, 3, Dauidem, in casu necessitatis, 1 Sam. XXI, 6, legem impune transgressum fuisse, docet. Quam ergo imperite, quam ἀπὸς διονύσιος, pronus Iudaeorum ad sponte corrumpendam legem animus, ex hoc dicto a Pezrono aequae, ac Whistoni colligatur, sole clarius liquet. Haec, ad uerbum, bonaque fide, ex laudati modo Carpzouii critica S. V. Testam. p. 958, seq. liceat mutuari paullo fusius, cum instituto arctissime coniuncta, idque hic tangere, euellere e lege idem esse, atque auferre, eximere, demere de lege, cetera.

XIII

Ex allatis si locutionis nostrae expositionem nondum satis cognitam habes atque perspectam, firmamenta quaedam alia, ex ipso Graeco V. T. codice, in medium proferam. Primum extat Deut. IV, 2, ubi Moses praecipit, οὐ προσθήσετε πρὸς τὸ ρῆμα, ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφελάτε

ἀφελεῖτε ἀπ' αὐτοῦ φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολὰς κυρίου τοῦ Θεοῦ ὑμῶν, ὅσα ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, h. e. interprete Castellione, ne quid additote ad id, quod ego vobis praecipio, neue quidquam detrahitote, seu, ut Moses alique, eandem rem alibi efferunt, כִּי־יִשְׁמַח־יְהוָה בְּכִי־יִשְׂרָאֵל Deut. V, 29, Deut. XVI, 11, 19, c. XXIII, 14, Ios. 1, 7, c. XXIII, 6, 2 Reg. XXII, 2, ne recedatis a uerbo meo uersus dextram, aut, uersus sinistram, φυλάσσεσθαι τὰς ἐντολὰς κυρίου, κ. τ. λ. ut praecepta conseruetis Iouae, Dei uestri, cuius quippe praeceptis quidquam apponens, aut subtrahens, siue, rectam mandatorum diuinorum regulam ac uiam aspernans, non φυλάσσεται τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ. Ergo Moses hoc in animo habet, nolite obliquam calcare uiam, ut teneatis rectam. Israelitarum igitur erat, τὴν ὁρθὴν ὁδὸν σώζειν, κατὰ τὴν παρομιλίαν, uti loquitur Aristides in Pericle. Eandem explicandi rationem iniit I. A. V. Verdenhagenius, cuius memoratu digna uerba sunt, *ita accurate ab omnibus, nemine excepto, in uerbo suo cupit agnosci et diligere Deus, ut, in cunctis uitae actionibus eius, mandata obseruemus unice, nec quicquam in iis mutemus. Proinde ait Moyses, non quidpiam addere debetis iis, quae uobis praecipio, nec quid detraheitis. - - - Verbum Dei, ob certitudinem, et aeternam immutabilitatem, semper ubique regulae et normae loco esse debet, a qua nusquam, in omnibus uitae actionibus, ne per latum quidem unguem, recedendum. Vnde etiam David, rex, omnem uitae huius beatitudinem illis, qui omnem amorem, et cordis delicias, in hoc uerbum, et eius usum praxinque, ponunt, nocte dieque, in ea exercent, toties adscribit, uid. dedic. Politic. General.*

XIV

Alium adeamus locum, Deut. XII, comm. 32, πᾶν ῥῆμα, ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν σήμερον, τοῦτο φυλάξῃ ποιεῖν, οὐ προσθήσεις ἐπ' αὐτὸ, οὐδὲ ἀφελῆς ἀπ' αὐτοῦ, id est, ex mente Castellionis, *quicquid ego uobis praecipio, curate, ut id faciatis, neque huic quidquam uel addatis, uel detra-*

C

hatis.

hatis. Verbum adeo diuinum habe pro regula recta, quae nullam πρόσθεσιν, nullamque ἀφαιρέσιν, admittit. Quare autem illas, aliorum nonnullorum exemplo commentatorum, diminutiones et additiones aut ad stylum restringerem, aut ad ἐρμηνείαν solam traherem, aut ad καινότητος perfectionem torquerem, quorum leuioribus meditationibus cumulandis lubentes superfedemus. Aut num, λέξις nostram aliter in Mose explicandam, censēs, aliter in apocalypsi, nulla eius subiecta ratione.

XV

Sententiae porro meae adstipulatur diuinum illud Aguris oraculum, Prou. XXX, 6, qui, postquam, suo exemplo, docuit, humano ingenio non esse fidendum, utpote intra angustos scientiae limites coacto, quod problematibus quibusdam ostendit u. 4, in eius contra, quam Deus aperuit, sapientiae laudes excurrit uerissimas, ipsamque ita commendat, *uerbum Dei omne probatum est*, חֶרֶם אֱלֹהִים simile χρυσίον ἐκ πυρός πεπυρωμένον, Apoc. III, 18, Ps. XII, 8, Zach. XIII, 9, Es. I, 25, Malach. III, 3. Verbum Dei est aurum purissimum, nihil neque habens, neque admittens, scoriarum, quo nitaris tuto, est clypeus Deus, eiusque uerbum, omnibus omnino confidentibus ipso, ille protegit omnes, qui ad ipsum confugiunt, h. e. eius ductum, eiusdemque praescripta, sequuntur. Proinde μὴ προσθήης τοῖς λόγοις αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ, ἵνα μὴ ἐλέγξῃ σε, καὶ ψευδὴς γένη, comm. 6, *nihil*, uiuendo, seu, in uitae tuae πράξει, uerbis institutisque eius addas, seu, aliter ne uiuas, quam ipse definiuit, *ne te*, qui, diuini constitutionibus reiectis, tuas opiniones pro norma diuina habes, re ipsa conuincat aliquando dominus, et impius, seu, mendax, fias, h. e. ne, inflictis aliquando plagis, impietas tua in apricum ponatur. Duo a te, benignissime Deus, precatus sum, quae, dum uiuam, mihi largiaris, comm. 7, *pietatem* וְדַבַּר-כָּבוֹד וְהַחַיָּיָה seu, ut uerbis tuis nihil addam, et

et

ראש ועשר אל-תתן-לי הַטְּרִיפֵנִי et panem sufficientem חֲקִי לַחֲ u. 8. Ex quibus si concentus consensusque horum dicendi generum, nimirum אוֹסִף עַל-דְּבָרַי addere uerbis diuinis, comm. 6, כִּזְבֹּב mentiri, ibidem, committere uanitatem, et rem mendacii, comm. 8, עֲשֹׂת extra contextum illum Hebraicum, nondum satis elucet, aliud aliud in locum, in contextu eodem, surroga, et cognosce, num, ui eorundem ἰσοδυναμοῦσθαι, inde quid lucis affulgeat. At uero, quamuis Agur, apud Salomonem, diuina instituta humanis additamentis afficere solum prohibeat, diuinorum contra relinquat intactam diminutionem, licentiam tamen a uerbo diuino deflectendi ad dextram, aequae damnat tacite, ac deflectendi ad sinistram, quia utraque declinatio ἀνομία est, ac iusto subtilius ab Hug. Grotio Hebraeum, diminui, per non facere, quod iubetur, addere, per aliter facere, quam iussu est, distinguitur, not. ad Deut. IV, 2, quasi, qui non facit, quod a Deo iubetur, idem non faciat aliter, quam a Deo iubetur, et uicissim. Prudentiori Ambrosii iudicio nihil, uel cautionis gratia, iungere debemus mandato Dei, si quid enim uel addas, uel detrahas, praeuaticatio est, de paradox. c. XII

XVI

Argumenta uidetur mea plane infringere ecclesiastes, Salomon, qui, postquam diuinum opificium perpetuitatem habere, affirmarat, ita pergit, ἐπ' αὐτῷ οὐκ ἔστι προσθεῖναι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἀφελεῖν, καὶ ὁ Θεὸς ἐποίησεν, ἵνα φοβηθῶσιν ἀπὸ προσώπου αὐτοῦ, c. III, 14, h. e. doctore Luthero, alles was Gott thut, das bestehet immer, man kan nichts dazu thun, noch abthun. Quod si igitur fieri non potest, ut diuinis rebus quicquam adiiciatur, quid ueruit Moses, quid Agur, quid tandem Ioannes, cum, quae fieri non possunt, nemo faciat. Quid est ergo, quod de illo illorum uirorum Θεοπνεύσεων interdicto dicamus, aut respondeamus, id expediendum facile propterea, quod autor

non de uerbis, sed de כְּלִי-אֵשׁ וְעֵץ-חַיִּים, factis operibusque diuinis, loquitur, quibus nec adiaci, nec detrahi, re ipsa, effectumque corrigendi, perficiendique, quid potest, quae iam iam omnibus numeris partibusque expleta sunt et perfecta. Itaque discordia inter Mosen, Agurem, Salomonem, atque Ioannem, nulla fuit, quibus opera Dei tam perfecta sunt, ac in perpetuum duratura, ut magis perfici, addendo demendoque, haud queant.

XVII

Euoluta, et, pro uirium mediocritate, confirmata sententia mea, sequitur, ut aliarum fundamenta subruamus, in iisque primum eam conuellamus, quae, adiectionem illam ac deminutionem librariis, falsariisque, tantum contrariam esse, statuit. Enimuero male sic connectuntur uerba, quicumque de meo aduentu audit, dicat, ueni Iesu, et quicumque sitit aquam illam uitae, is ueniat, et hancumat, u. 17, namque, quod omnibus ego sancte testificor, quicumque totum V. ac N. Testamenti codicem socordius describunt, aut N. T. uerba adulterant corrumpuntque, illi poenas dabunt grauissimas. En enunciata sibi prorsus dissimilia, ueluti scopas dissolutas, nec conexi uim sustinentia. Christianae religionis τάξις, siue, uiam ingrediantur omnes, in eaque ad uitam aeternam adspirent, quia transcribentes pessime, atque deprauantes, N. Foedus, aut totum sacrum Codicem, poenas incurrunt quam maximas. Ex Irenaeo, pro se, obtestationis formulam H. Grotius desumpsit, *not. ad h. l.* qua, contra falsarios, cauebatur, hunc in modum, Ὁρκίζω τὸν μεταγραφάμενον τὸ βιβλίον τοῦτο, κατὰ τοῦ Κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ χριστοῦ, καὶ κατὰ τῆς ἐνδόξου παρουσίας αὐτοῦ, ἧς ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, ἵνα ἀντιβάλλῃ, ὃ μετεγράψω, ἐπιμελῶς, καὶ τὸν ὅρκον τοῦτον ὁμοίως μεταγράψῃς καὶ θήσῃς ἐν τῷ ἀντιγράφῳ. Eadem usi sunt, in

in *chronico*, Eusebius, Hieronymus, Rufinus et Valens Antiochenus. Tertullianum et Eusebium nominatim falsariis opponit Campegius Vitringa, *observat. s. l. III, c. 19, §. 12, conf. anacris. apocalyps.* Atqui sint ista cuncta, quae H. Grotius, quae Campegius Vitringa, quae reliqui, ex antiquitate afferunt, uera, nec frustra scripta sint ista Martialis, *epigrammat. lib. II, 8,*

si qua uidebuntur chartis tibi, lector, in istis

sive obscura nimis, sive latina parum,

non meus est error, nocuit librarius illis,

dum properat uersus adnumerare tibi,

certa sit librariorum et incuria, et malitia, sed minus dubia quoque sit ultimae antiquitatis piae sollicitudo incredibilis, de puritate codicum N. T. conseruanda, de qua, ante biennium, non uulgaria edisseruit uir doctissimus, Io. Frickius, qui usitatissimum tetigit perstrinxitque morem ueterum, comprimendae impostorum librariorum audaciae causa, conclusionibus librorum subiiciendi adiurationes, p. 125. comparentur Io. Alb. Fabricii *biblioth. Graec. l. V, c. 1, p. 74 seqq.* Michael. Lilienthali *select. histor. literar. dissert. I.* Nec sequitur, aetate Ioannis, grassati quidam sunt in libros mutilandos, supponendosque, ergo, in eos, eam formulam Christus sanxisse censendus est, quae cum antecedentibus inepte cohaeret, potiorique *ῥά-σεως* istius significationi, in sacris literis, aduersatur, ac falsam uerborum *τοῦ βιβλίου τῆς προφητείας ταύτης* expositionem, de toto N. immo, et V. Testamento, apportat.

XVIII

Sunt deinde, qui contendunt, Ioannem errabundos exegetas praeuidere potuisse, adeoque apocalyps. c. XXII comm. 18 et 19 de iisdem explicanda esse. Sed enim uero, nonne Ioannes, diuino spiritu plenus, perfectionem *καλόνος* et absolutionem, librarios indiligentes atque imperitos, Carolum M. Taulerum, et quos, quidue, non praeuidere potuit, ergo, de iis omnibus, ibi loquitur diuinus uates. Prospicere potuit, ergo prospexit, male quis ita ratiocinatur.

Nihilo secius Ioannes reuera praesciuit, sed unde constat, et, si constat, quid hoc ad rem. Nonne praesciit Gogi quoque atque Magogi aduentum c. XX, comm. 8, ergo c. XXII, 18 et 19, sermo est de aduentu Gogi atque Magogi. Caueant itaque sibi D. Ioachim. Langius, alii, mysteriorum inuestigatores Ioanneorum, ne, dum *ψευδεργαμάτων* apocalypsios hic damnatam uolunt, ac, sigillatim eos, qui regnum, ut uulgo dicitur, *millenarium*, aut suis, aut suorum, fucatis coloribus depictum, reiciunt, aliquid sic apocalypsi, per nefas, uel addere, uel detrudere, temere existimant, caueant, inquam, ne ipsi, falsae interpretationis uitio, sese contaminent, et, dum euitare uelint charybdim, incidant in scyllam, uel intelligendo ne faciant, ut nihil horum intelligant.

XIX

Alii, haud contemnendi oraculorum interpretes, Christum, additamenti ac detractionis interdictione, *κακὸν* sacrum perfecisse, credunt. Ne autem perturbate, ac sine ratione, rem tractes, non quaeri hic, attendas, uelim, an diuini scripturae *κακὸν* sit perfectus, sed an *κακόνος*, ex hoc loco, uenditata ostentataque perfectio, sit hic satis firma. Deinde perfectum totius operis sacri contextum a perfecto libri unius alicuius scite distingues. Nonne, u. g. epistola Paulli ad Galatas est *κακὸν*, liber *κακόνος*, fidei uitaeque canon, seu, regula, neque tamen est credendorum omnium, qui uidelicet omnia christianae religionis capita contineret. Nihil ibi de sacro fonte, nihil ibi de coena domini, reliquis. Quapropter latet ambiguitas in uocabulo perfectionis, quae alia est *formalis*, ut in qualibet sententia *θεοτελέω*, alia *integralis*, dictis omnibus scriptisque, quae, aut scribi diuinitus, aut dici, oportebat, alia *finalis*, finitis cunctis, quae ad salutem aeternam pertinent, uti nos docet D. Io. Conrad. Dannhauerus, *hodosoph. Christianae p. 36, al. p. 69, seqq.* Quibus accurate praemonitis, haud aegre concedo, apocalypsin esse *κακόνος*, siue, fidei uitaeque regulam, eamque esse *κακόνος* perfectum, ut technici loquuntur,

tur, *formaliter*. Κανὼν ἐστὶ νόμος ἀπαράβατος, καὶ μέτρον ἀδιάφευσον, μηδεμίαν πρόσθεσιν καὶ ἀφαιρέσιν ἐπιδεχόμενον, *canon est lex non negligenda, et regula infallibilis, seu, perfecta, ac proinde nullam, neque additionem, neque de- tractionem, admittens*, enarratore Varino Phauorino, in *lexico*, et uetustis Grammaticis, et *glossis*, congesto. ὅπου μὲν οὖν δοκεῖ μὴ εἶναι ἀφελεῖν, ἢ προστιθέναι, τοῦτο ἀκριβὲς τὸ μέτρον, *ubi itaque uidetur non esse auferendum, aut addendum, illa accurata mensura est*, teste Aristotele, *metaphys. X, 1*. Idcirco Basilii, *lib. I, contra Eunom.* habet id pro extrema ignorantia, regulam, uel amissam, aliquo additamento perficere uelle. Aliam, quam modo significauimus, absolutionem hic demonstrare temere cupiunt dissentientes, nempe, qua, inde a conscriptione apocalypsis, sacris literarum monumentis consignata perhibentur et conclusa, in uniuersum, quae creditu, factuque sunt necessaria. Nec sequitur, quoniam ultimum occupat locum apocalypsis, ultimo eam tempore literis mandatam fuisse, quasi *chronicorum libri*, qui in Hebraeo codice conspiciuntur ultimi, ultimi etiam fuerint conscripti. V. C. Christoph. Matth. Pfaffius, Io. Millius, alique, diui Ioannis historiam, extremis N. Foederis temporibus, compositam, tradunt, quorum ille cum primis, uariis usus sententiae suae praesidiis, tandem summam facit cogitationum, atque scienter pronunciat, *ficulneum esse argumentum, quod ex Apoc. XXII, 18, 19, pro canonis librorum N. T. constitutione, seculo I iam facta, communiter allegatur. Verba enim illa, ubi dicitur, nihil addendum, uel detrahendum, esse uerbis libri τῆς προφητείας ταύτης, solam respiciunt apocalypsin et βιβλίον τοῦτο, quod commemoratur, non totum N. T. ad quod euangelium Iohanneum nondum tunc accefferat. praefat, not. exeget. in Matth.* Postremo fac, Ioannis apocalypsin ultimum esse scriptum, nihil inde incommodi in causam nostram redundat.

Apponenti autem, auferentiae quid, uerbis apocalypticis, poenas Numen minatur acerbissimas, exactissimam iuristalionis regulam obseruaturum, ἐπὶ τὸν ἐπιτιθέμενος ὁ θεός, et ἀπὸ τοῦ ἀφαιροῦντος ἀφαιρήσει ὁ θεός, cuius feruentissimam executionem iterum iterumque apocalypsis Ioannea promulgat, c. XI, comm. 18, ὁ θεός διαφθείρει τοὺς διαφθεύοντας τὴν γῆν, et diabolus, ὁ βαλὼν τοὺς ἀσέβους εἰς τὴν γῆν, βάλλεται καὶ αὐτὸς εἰς τὴν γῆν, c. XII, 4 et 9, ἢ τις αἰχμαλωσίαν συνάγει, εἰς αἰχμαλωσίαν ὑπάγει. ἢ τις ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτενεῖ, illum ipsum uicissim oportet ἐν μαχαίρᾳ ἀποκτανθῆναι, cap. XIII, 10. Qui sanguinem sanctorum effuderunt, eisdem sanguis datur potandus, c. XVI, 6. Istud autem additamentum, cum in ipso actu, exercitioque, ab ademptione separatam non sit, et contra, consequens est, ut, quod supplicium sustinet ὁ ἐπιτιθέμενος, idem quoque sustineat ὁ ἀφαιρῶν. Auferentis clades, quae consistunt in detractioe fortis eius de libro uitae, et ciuitate sancta, theologi recentiores nominassent poenam damni, aut mala priuantia, addentis e contrario poenam sensus, aut mala quid ponentia. Videamus paulisper, illa quid sibi uelint, quibusque bonis hominem priuent, ex Christo discamus, futura haec praedicente, si quis libelli apocalyptici uerbis quidquam auferet, auferet eius portionem Deus, quam capere futuram licuisset, tolletque ex libro illo uitae, cuius sexies iam iniecta est mentio, c. III, 5, XIII, 8, XVII, 8, XX, 12 et 15, XXI, 27, itemque, ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, ex urbe illa sacra, tredecies nominata, III, 12, XI, 2, XX, 9, XXI, 2, 10, 14, 15, 16, 18, 21, 23, XXII, 14. Sed, quo isthaec spectrent, καὶ τῶν γεγραμμένων ἐν βιβλίῳ τούτῳ, XXII, 19, i. e. et de scriptis in hoc libro, interpretes, quos inspicere mihi quidem licuit, fere omnes satis leuiter strictimque curant, nisi quod Theod.

Theod. Beza, Zegerus in criticis Anglicanis, Campegius Vitranga, alii, τὰ γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ ad consolationes, beneficia, et praerogativas, hoc in libro, morigeris Dei cultoribus, promissas, referant. Verum uti, explicationem istam non insitam, et ex dictione sponte enatam, sed longius quaesitam, prorsusque peregrinam, esse, nemo non intelliget, tum propter deficientem illic talem φράσεως usum, tum propter non minorem plagarum numerum, sic tres nobis explanandi viae patebunt, quibus ire licebit. Prima erit plana, si dicamus, partem auferentis Deum tollere ἀπὸ βιβλου τῆς ζωῆς, *de libro vitae, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, et de ciuitate sancta, καὶ ἐκ τῶν γεγραμμένων*, genere uirili, *et inscriptis libro illi*, scilicet, uitae, quam, paulo ante, nominarat Christus, h. e. Deum eiicere illum ex ciuibz coelestibus, siue, ex numero ac societate ciuium coelestium, quandoquidem haec loquendi forma, γεγραμμένοι ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς, incognita non est. euoluatur c. XXI, comm. 27, XX, 15, XVII, 8, XIII, 8. Quod si, cum complurimis bonae notae codicibus, τὸ καὶ, omittimus, altera haec se aperiret explicandi uia, Deus auferentis partem aufert de libro uitae, et de ciuitate sacra, τῶν γεγραμμένων ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ, *inscriptorum libro uitae*. Tertia, omnium planissima, mihi maxime probatur, auferentis partem Deus tollit ἀπὸ βιβλῆς τῆς ζωῆς, καὶ ἐκ τῆς πόλεως τῆς ἁγίας, τῶν γεγραμμένων ἐν βιβλίῳ τούτῳ, *ex libro uitae, et urbe sacra, scriptis, seu, descriptis, in libello hoc apocalypico*. Hanc interpretationem duarum mutuo sese respicientium, propositionum cognatio, haud obscura, confirmat, quarum prior erat, si quis apocalypsi addiderit, eidem Deus addet plagas illas, τὰς γεγραμμένας ἐν βιβλίῳ τούτῳ, *descriptas, supra, in libello apocalypico*. Nec est, quod huic constructioni, τῆς βίβλου, καὶ τῆς πόλεως, τῶν γεγραμμένων,

κ. τ. λ. timeas. Neque enim haec talis dicendi forma Graeci sermonis naturae aduersatur, quae pluribus rerum inanimatarum uocabulis, iisque per se subsistentibus, siue eiusdem, siue diuersi, generis, epitheton, uel, participium, plurale neutrum subiicit, id quod ex Aristotele patet, *IX metaphys.* πρωταρχος δ' ἀνθρώπων φησι πάντων εἶναι μέτρον. ὥστε ἀνεί τὸν ἐπισήμονα εἰπὼν ἢ τὸν αἰσθανόμενον. τοῦτος δ' ὅτι ἔχουσιν, ὁ μὲν αἰσθῆσιν, ὁ δ' ἐπισήμην, ἃ φάμεν εἶναι μέτρα τῶν ὑποκειμένων, item, in probl. διὸ δὲ ἐστὶ τὴν φύσιν ὁμοία ὁ, τε οἶνος καὶ ἡ κρασις. conferantur Guil. Budaei *commentar. linguae Graecae*, p. m. 1394 edit. 2dae, ubi superiorem Grammaticam praeeptionem latius uberiusque pertractat. Graecos Latini imitantur, cuius dictionis exempla Georg. Henr. Ursinus suppeditat, *institution. LL. part. II*, p. 551. Semel tantummodo, in tota apocalypsi, quod huc pertinet, dicitur, ἐγένετο χάλαζα, καὶ πῦρ, μεμιγμένα ὕδατι, VIII, 7.

XXI

Nunc de bonis auferendis, seu, uti alii loquuntur, malis priuantibus, carptim breuiterque dicam, edocturus primum, qualis liber ille uitae sit, ex quo adimentis nomen delebitur. In eo consentiant omnes, necesse est, Deum proprie non scribere, proprie non expungere, proprie libris non esse instructum, quanquam Hebraeorum quidam magistri, superstitiose et aniliter, ita fabulantur, atque adeo, cum τῶν νικῶντι, i. e. beate morienti, promittitur nominis sui ἀνεξάλειψις, non deletio ex libro uitae, III, 5, haud proprie sic dictum librum, haud naturalem, sed materiae expertem, intelligi, oportere. Itaque Numen partem eius tollet de libro uitae coelestis. Deinde, quoniam Sardenium τῶν νικόντων, siue, fideliter morientium, praemium est, ut ipsorum nomina ne deleantur ex libro uitae, III, 5, nullius autem nomen deleri possit, quod non inscriptum fuerit antea, ergo, ante

ante

ante illorum mortem, eorum nomina libro uitae inscripta fuerunt. Locum inde nostrum iterum pleniorē ita reddemus, Deus aufert de libro uitae sempiternae partem, seu, nomen, eius, quod libro uitae antea inscriptum fuit. Tum, quia nemini, nisi solis illis inscriptis, contingit intrare πόλιν sacram, XXI, 27, et βιβλος cum uoce πόλις, nostro in argumento, comm. 19, coniunctim reperitur, duo conflamus in unum, et inde usitatam βιβλον τῆς πόλεως, **Stadt-Buch** / Latine, album, seu, uocabulo minus comto, matriculam ciuium, efficiamus. En igitur album ciuium, en urbem, en urbis praefectum clauigerumque Christum, apoc. III, 7, en in ciuitatem receptos, quibus sua est κληρονομία, suumque μέρος, apoc. XXI, 7, 8. Ex quo iudicari potest, unum idemque haberi, libro uitae nomen dedisse, ciuem esse sacrae illius urbis, esse fidelem. Quemadmodum autem a Deo electus, et sempiterna salute impertitus, fidelis est, sed non fidelis peraeque est electus, ita omnis quidem electus libro uitae insertus inditusque fuit, sed non omnis libro uitae insertus inditusque uicissim est electus. Namque fidem fideles dum abiiciunt, et ciues, ciue indignam, agunt uitam, haereditate excidunt, h. e. pars illorum ex libro uitae eiicitur, atque ex sacra urbe, de quibus scripsit apocalypsis.

XXII

Ne uero poenas addentis, quae infligendae, his uerbis, denunciantur, ἐπιθήσει ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτὸν τὰς πληγὰς, τὰς γεγραμμένας ἐν βιβλίῳ τούτῳ, plane praetermittamus, nolumus quidem, quod uoluit CL. Vitringa, in loci huius uoce, ἐπιτιθέναι, uim onerandi et obruendi plagis quaerere, nullo sane modo exquirendam eruendamque, nec, ubi nulla est, fingendam temere licenterque, aut tolerandam, recto Io. Clerici iudicio, *art. crit. part. II, sect. I, c. 4, p. 233, seqq.* allatam tamen sententiam perquam commodē huc quadrare, nempe, si quis uerbis apocalypsicis quidquam adiecerit, eundem plagis, in apoca-

lypsi commemoratis, Deus onerabit atque obruet, negauerit nemo, nemoque intelligens id momenti τῷ, ἐπιθέναι, assignauerit. Certe, ζήμιαν, τιμωρίαν, τέρημα, ἐπιθέναι τῷ, non est statim poenis quem obruere, nec illud Synesii, ἐπέθηκα τῷ ἀδελφῷ πρὸς κόμητα γράμματα, uertendum, *obruui fratrem epistolis.* inspiciantur Guil. Budaei *comment. Graecae linguae, edit. 2dae p. 632, seqq.*

XXIII

Iusto deinceps ordine sigillatim plagae istae, cum ipsis locis, ubi leguntur relatae, forent declarandae pariter, argumentisque demonstrandae, nisi contrahenda essent dissertationis uela. Quod si tamen quaedam aliorum explicationes expectantur, summorum sufficiant in praesens triumuirorum, Calouii primum, in *bibliis German. welches erschreckliche / und sonderlich ewige / Höllische Plagen seyn / die dem Teufel / dem Endechrist / und allen Ungläubigen / gedräuet seyn /* deinde Grotii, *intelligendae sunt plagae, tum, quae sunt capitibus VIII, IX, X, et XI, tum, quae capitibus XVI, XVII, XVIII, quarum illae Iudaeos, hae Romanum imperium tangunt, denique Vitringae, quod, plagis onerare et obruere, non est restringendum ad plagas illas septem, quas Deus bestiae decreuerat in poenam, sed ad mala quaelibet, quae Deus, in hoc libro, hominibus pessimae notae, impiis, impenitentibus, profanis, uerbi sui contemptoribus, passim minatur, uel, praenunciat.*

XXIV

Ad locum nostrum, quem hactenus enodauimus, clariore collustrandum luce, aliarum uocum, aliarumque locutionum, apocalypticarum, nostris simillarum, respicere conuenientiam, haud, credo, incommodum erit, quae indidem petitae mutuo se uniuersae sic explicabunt.

I Ego testor omni, μαρτυροῦμαι παντὶ,

i) προφητεύω παντὶ, c. XI, comm. 3, dicitur, mandabo duobus μάγισσί μου, καὶ προφητεύσουσιν, ut uaticinentur, pro, καὶ μάγισ-

μαρτυρήσουσι, dies 1260. isti claudendi coeli potestatem habent, ne pluuiat imber, tempore αὐτῶν τῆς προφητείας, u. 6, ei cum τὴν μαρτυρίαν αὐτῶν, pro τὴν προφητείαν αὐτῶν, peregerint, u. 7. duo isti προφηταί, pro μαρτυρες, cruciauerunt incolas terrae, u. 10. Quae animaduersio an locum illum, apoc. XIX, 10, ἡ μαρτυρία, seu, uti Vitranga eum supplet, spiritus τῆς μαρτυρίας Iesu Christi est spiritus τῆς προφητείας, quodammodo illustret, facile ad iudicandum erit.

- 2) προφητεύω ἐπὶ πάντι, c. X, comm. ii. 3) μαρτυρῶ ἐπὶ πάντι, c. XXII, 16. 4) γράφω ὅμνι, c. II, 1, 8, 12, 18, c. III, 1, 7, 14. 5) λέγω ὅμνι, c. II, 7, 11, 17, 29. c. III, 6, 13, 22. 6) ναὶ λέγω ὅμνι, c. XIV, 13. 7) Ἀμὴν λέγω ὅμνι, c. XIX, 4. 8) ναὶ, ἀμὴν, c. I, 7. 9) τάδε λέγει ὁ ἅγιος, ὁ ἀληθινός, c. III, 7. 10) τάδε λέγει ὁ Ἀμὴν, ὁ μάρτυς ὁ πεισός, καὶ ἀληθινός, c. III, 14. 11) οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ εἰσι τοῦ θεοῦ, c. XIX, 9. 12) οὗτοι οἱ λόγοι ἀληθινοὶ, καὶ πεισοὶ εἰσι, c. XXI, 5. 13) οὗτοι οἱ λόγοι πεισοὶ, καὶ ἀληθινοὶ, c. XXII, 6.

II audienti uerba uaticinationis libri huius. uid. § VII

III si quis apposuerit, aut detraxerit, uerbis apocalypsis, εἴαν τις ἐπιθῇ πρὸς ταῦτα, καὶ εἴαν τις ἀφαιρῇ ἀπὸ τῶν λόγων βιβλου τῆς προφητείας ταύτης.

- 1) εἴαν τις οὐκ εἴπῃ, ἐλθὲ, καὶ οὐκ ἔλθῃ, uidelicet in uia, ab apocalypsi indicata, λαμβάνειν τὸ ὕδωρ ζωῆς, c. XXII, 17.
2) εἴαν τις οὐ τηρῇ ῥτὰ ἐν ταύτῃ τῇ προφητείᾳ γεγραμμένα, c. I, 3.
3) - - - τοὺς λόγους τῆς προφητείας τοῦ βιβλίου τούτου, c. XXII, 7.
4) - - - τοὺς λόγους τοῦ βιβλίου τούτου, c. XXII, 9.

- 5) εἰάν τις συγκαταστήσῃ ταῖς ἀμαρτίαις βαβυλῶνος τῆς μεγάλης, XVIII, 4.
 6) εἴ τις τὸ θυρίον προσκυνῇ καὶ τὴν εἰκόνα αὐτοῦ, καὶ λαμβάνῃ χάραγμα ἐπὶ τοῦ μετώπου αὐτοῦ, ἢ ἐπὶ τὴν χεῖρα αὐτοῦ, XIV, 9.

IV illi imponet Deus plagas, in libello apocalyptrico expositas, eiusque pars detrahetur de libro uitae, atque ciuitate sancta, eodem loci consignatis, c. XXII, 18 et 19.

- 1) οὗτος οὐκ ἔστι μακάριος, c. I, 3, c. XXII, 7.
 2) οὗτος λήψεται ἐκ τῶν πληγῶν βαβυλῶνος τῆς μεγάλης, XVIII, 4.
 3) αὐτὸς πέσει ἐκ τοῦ οἴνου τοῦ θυμοῦ τοῦ Θεοῦ, τοῦ κεκρασμένου ἀκράτου ἐν τῷ ποτηρίῳ τῆς ὀργῆς αὐτοῦ, καὶ βασανισθῆσθαι ἐν πυρὶ καὶ θείῳ ἐνώπιον τῶν ἁγίων ἀγγέλων καὶ ἐνώπιον τοῦ αἰνίου, καὶ ὁ καπνὸς τοῦ βασανισμοῦ αὐτοῦ ἀναβήσθαι εἰς αἰῶνας αἰώνων, καὶ οὐχ ἔξει ἀνάπαυσιν ἡμέρας καὶ νυκτός, XIV, 10 et 11.

XXV

Sed in uiam redeamus, eam, quam, § IV, dedimus, fidem praestituri, ostensurique, uariantium lectionum hanc esse rationem, ut uel nihil, uel certe parum, inter eas intersit. Mentem enim ibi non mutat omissus articulus praepositus, id quod notandum de numeris, 2, 3, 9, 12, 18, 19, 21, neque dissensio oritur ex particula, εἰ, in locum τοῦ εἰάν surrogata, num. 4 et 10, neque hic ullo pacto attendendae conuersiones, Aethiopica, num. 13, et Arabica, num. 15 et 22. Quid, etiam si illarum rationem aliquam habeas, sententia tamen relinquitur eadem. Speciatim numerum 22 Arabica finxit, fictumque apposuit. Ergo duodecim uariationum res iam expedita est. Superfunt diuersi decem legendi modi, distincte perlustrandi. Num. 1) pro συμμαρτυροῦμαι γὰρ alii legunt μαρτυρῶ ἔγω, aut, μαρτυρομαι, nulla discrepantia. Angelus enim cum sit μαρτυρῶν, apoc. XXII, 16, Christus, hunc intuens, est

est *συμμαρτυρούμενος*, quamlibet etiam est *μαρτυρόμενος*, seu, *μαρτυρῶν*, comm. 20, utpote qui, cum, et sine, illo, testatur. At, inquis, magnam loquendi differentiam hic infert omiſſa particula, γὰρ, perinde quasi ista nunquam deesse consueſſet, ex rerum nexu supplenda. uideat. apocalypſ. XX, 6, addaturque interpretatio LXX uirum, Gen. XVII, 14, Exod. XXIX, 14, Pf. CXV, 9, 10, 11. Num. 5) si quis ἐπιθήῃ πρὸς ταῦτα, re quidem ipsa, a lectione, si quis ἐπιθήῃ ἐπ' αὐτῶν, non discrepat, at singularis tamen, planeque insolens, mihi haud temere uidetur haec loquendi formula, ἐπιθέσθαι τι πρὸς τοὺς λόγους τινός, cum frequentissima sit apud LXX seniores, et hic quoque occurrat compositio cum ἐπὶ, et casu accusandi, ἐπιθήσει ὁ Θεὸς ἐπ' αὐτὸν. Ceterum Graecam hanc dicendi rationem haud ignoro, ἐπιθέσθαι τινὶ γράμματα πρὸς τινα, tradere alicui literas, ad aliquem perferendas. adeantur Guil. Budaei, *comment. Graecae ling. p. m. 632*. Num. 6 et 14) uocabula, ἀφαιρήσει, ἀφελῆ, ἀφέλοι, in eo quidem consentiunt, ut homines a προσθέσει, atque ἀφαιρέσει, uerborum apocalypiticorum arceant, imprecandi tamen modum, in ἀφέλοι, a Ioanne fuisse usurpatum, minus est uerisimile, quia Spiritus S. testificationes, de rerum futurarum euentibus, per μαρτύρησαι, eiusque coniugata, non imprecandi, sed indicandi, modo, exprimere solet, 1 Reg. II, 42, Nehem. XIII, 21, Zach. III, 6, 7, nec ipsi nos dicere solemus, si hoc, illudue, commiseris, uaticinor tibi, *pereas*. Verbo autem, ἐπιθήσαι, adiecit Hugo Grotius, *est ἐπιθήσαι imprecantis, sed non iniuste, terrendi causa*. Ego uero, neque, cuius temporis, cuiusue modi, sit illud ἐπιθήσαι, aut ἀφέλαι, neque, quid Grotius sibi his uoluerit, satis cognitum habeo exploratumque. Num. 7) ἐπ' αὐτὸν in uno duntaxat codice desideratur, qui, cum reliquis, uno rectoque consensu firmatis, comparatus, uix minimi momenti instar obtinet, nihilque prorsus in mutatione τοῦ ἐπ' αὐτὸν in ἐπ' αὐτῶν. Num. 8) Deus addenti irrogat τὰς πληγὰς,

γὰς, perscriptas in libro hoc, secundum alios codices, τὰς ἐπὶ πλῆγας, cui tamen Vitranga aduersatur, qui, illas plagas, negat, esse restringendas ad plagas illas VII, quas Deus bestiae decreuerat in poenam, ut aliquorum habet codicum lectio, sed ad mala quaelibet, affirmat, quae Deus, in hoc libro, hominibus pessimae notae, impiis, impenitentibus, profanis, uerbi sui contemtoribus, passim minatur, uel, praenunciat, not. ad b.l. Num. 11) ὁ Φαίρων et ὁ Φέλνῃ nullo, nisi Grammatico, discrimine habentur. Num. 12) Codices complures a recepta lectione recedunt, pro βιβλου, oculis subiicientes τοῦ βιβλίου, nec ullo tamen omnino ueritatis detrimento, quandoquidem utroque uocabulo apocalypsis insignitur, quae, titulo βιβλου, aut τοῦ βιβλίου, neque minuitur, neque augetur. Quanquam nec ipse inficias iuero, ab hoc stare et aliorum codicum non spernendam auctoritatem, et crebram scribendi consuetudinem, quae, locis non paucis apocalypsis, inualuit, hunc in modum, *tu, quod cernis, scribe eis βιβλίον, I, 11, felix, qui uerbis pareat oraculi τοῦ βιβλίου τούτου, XXII, 7, iuus conseruus sum, et eorum, qui parent uerbis τοῦ βιβλίου τούτου, comm. 9, oraculi dicta ne obsignato τοῦ βιβλίου τούτου, comm. 10, testificor omnibus dicta audientibus oraculi τοῦ βιβλίου τούτου, comm. 18, Deus addet clades, scriptas ἐν βιβλίῳ τούτῳ l. d. adimet Deus sortem eius de libro uitae --- scriptis ἐν βιβλίῳ τούτῳ, comm. 19.* Num. 16) τῷ Ἀφαίρωννι annunciatu fortis suae ἀφαίρεσις ἀπὸ βιβλου τῆς ζωῆς, uel, uti habent alii codd. ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς. Res eodem redit. Etenim, quorum potestas est ἐπὶ τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ii ciues sunt nouae Hierosolymae, c. XXII, comm. 14, ad quam proprie pertinet τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, XXII, 2, iuncto c. II, comm. 7. Neque hanc ingreditur quisquam, nisi scriptus ἐν τῷ βιβλίῳ τῆς ζωῆς, c. XXI, 27. Atque adeo tantum abest, ut, ἀφαίρεσις ἀπὸ τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς, et ἀφαίρεσις ἀπὸ τοῦ βιβλου τῆς ζωῆς, inter se pugnent, ut unam potius eandemque rem declarent. Num. 20) de eo iam dixi §. XX

XXVI

Ex his, quae hactenus tradita sunt, manifestum fit, nouam illam Hierosolymam, cuius oraculum nostrum meminit, quaeque, apocalypf. c. XXI et XXII, conspicitur, de septima ecclesiae. N. T. periodo *χιλιαστικῇ*, in his terris, ut uisum fuit Vitringae, *ἀνακρίσ.* p. 881, *seqq.* nequaquam esse explicandam. Quod si enim fieri potuit, ut, sub ipsam libelli apocalyplici confectionem, essent isti *ἐπιθύντες καὶ ἀφαιρούντες*, si, illius concessu, eiusmodi homines reuera olim extiterunt, si denique ipsorum pars tollenda erat de uitae libro, et de ciuitate sacra, quae apocalypfi continentur, efficitur inde necessario, poenas illas neque ad secundam, neque tertiam, neque quartam, neque quintam, neque sextam, neque septimam, N. T. periodum tantum pertinere. Namque, ubi e. g. *ἀφάρεσιν*, id est, detractionem de noua Hierosolyma, in septimam coegeris, sane timenda illa non est primae periodi hominibus, quibus tamen minatur Christus. Quocirca Camp. Vitringa grauiter errauit, quod, descriptionis suae, in certas periodos, tenacissimus, urbem illam sacram, et, quae in ea insunt, c. XXI et XXII, usque ad comma, torquet in septimam, quam coetui sanctiori N. T. in his terris, affingit, periodum. Arbore uitali, singulari nouae Hierosolymae dote, c. XXII, 2, uescendi facultas ipsis etiam Ephesiis, iisque non uiuis, sed mortuis, seu, fidei morte uincentibus, conceditur, Apoc. II, 7, pariter, atque ipsis Thyatirensibus, si quidem uicerint, et, usque ad extrema, opera Christi retinuerint, datur *ἡ ἐξουσία ἐπὶ τῶν ἐθνῶν*, et stella matutina, seu, *Φωσφόρος*, II, 26, 28, idque *βασιλεύειν*, atque *Φῶς*, seu, *περιπατεῖν ἐν τῷ Φῶτι*, ab illa Hierosolyma non abest, XXII, 5, XXI, 23, 24. Philadelphensium *τῶν νικούντων*, h. e. bene beateque mortuorum, praemium est, futuros esse columnas *ἐν τῷ ναῷ*, in illo templo Dei, c. III, 12, urbis sacrae, XXI, 22, et gesturos nomen nouae illius Hierosolymae, de coelo descendens, XXI, 2, III, 12, h. e. futuros esse ciues illius Hierosolymae, atque ingressuros nouam Hierosolymam, nec uero

E

ingressu-

ingressuros, nisi ad ipsos pertineret, et singula, modo dicta, in primae periodi, siue, aetatis ἀποστολικῆς, homines conuenirent. Vitrinae haec sententia docta est, satisque speciosa, utpote, ex scriptis antiqui Foederis et apocalypsi, conquisitis coloribus, infucata, sed fallitur multum, et labascit. Alio exemplo, quod affirmavi, confirmabo. Ioanni ostensus fuerat fluuius aquae uitalis, XXII, 1, in septimam suam periodum a V. C. deriuatus, quae limpida, ut crystallus, ex Dei et agni folio manat, idemque, comm. 17, τὸ ὕδωρ ζωῆς, ad quod bibendum Christus adhortatur, nihilo minus in primam deductum. Sic, prout animo illius collibitum est, mox ad septimam, mox ad primam, mox ad omnes periodos, sine ratione, uagatur.

XXVII

Pari modo plagas ultimas, de quibus agit c. XV et XVI apoc. male exposuit, et, hinc, illinc, dispersit perperam dissipauitque. Quibus plagis illos, addentes uerbis apocalypticis, auferentesque, Deus iustissimus onerat, easdem non esse septem duntaxat illas, quas Deus bestiae decreuerat in poenam, largitur nobis, perlubenter id accipientibus, excellens alioqui philologus, Camp. Vitrina, cuius generis sunt ulcera maligna, c. XVI, 2, aqua marina sanguinea, comm. 3, aqua fluuiorum, fontiumque, sanguinea, 4, aestus ardentissimus, 8, tenebrae, 10, Euphratis siccitas, et ortus trium spirituum immundorum, ranarum similium, 12, seqq. denique grando ingens, 21. Iam fac, fuisse quendam, seculo I, post exaratam hanc Ioannis apocalypsin, qui uerbis ipsius quidpiam arrogaret, aut, derogaret, nonne, uel septem illis ultimis, quod concessit Vitrina, obruendus erat. Cum autem, huius ex mente, inflicta sit clades prima et secunda ab initio sec. XII, XIII, et XIV tertia et quarta sec. XV, et XV inclinante, quinta et sexta sec. XVI et XVII, septima seculo aut nostro, aut futuris, ergo illum aut tangere non potuerunt clades istae, aliquot interiectis demum seculis, magna uel illatae, uel inferendae, aut, ut ipsum tangerent, uitam suam, inde a seculo I, per omnia et singula, usque

usque ad XVIII produci, oportuit, et per futura tempora, quorum terminum nondum uidemus, producat, necesse erit. Quae interpretatio si falsa non solum, uerum etiam absurda, sit, quod a posteriori, ut philosophus ait, cognoscitur, id non tam ingenii, aut eruditionis, inopiae, quod saepe alioquin accidit, quam sententiae, certis periodis conclusae, quibus Vitringa nimium fauet, est adscribendum. Praeterea ineptam istam plagarum disunctionem uel quarta coarguit, ubi, *magno ardore, usti homines Dei nomini contumeliam dixerunt, qui haberet in eas clades potestatem*, XVI, 9, sed, cur non hoc modo, si, quarta plaga afflicti, a reliquis plagis, fuerint immunes, dicatur numero singulari, in *eam cladem*, subit mirari. Si leue uideatur id argumentum, aliud habe, mihi que dic, fodes, cur, qui quinta plaga afflicti fuerant, Deo, etiam ob plagam primam, *ἐκ τῶν ἑλκῶν αὐτῶν*, potuerint conuiciari, XVI, 11, cum, Vitringae opinione, plaga prima ad sec. XII, et quinta ad secul. XVI referenda sit. Sententiae meae aduersatur D. Ioach. Langius, in uerbis non inobscuris, *würde man die Plagen gleich nicht also dem Buchstaben nach empfinden / so würde doch die Kraft selbst davon unausbleiblich seyn / comment. apocalyps. p. 196*, ac, more institutoque suo, plagas, c. XVI, proprie uult explicatas, cuius rei demonstrationem inuenire nullus potui. Et, si uel maxime, illud uerum esse, statuamus, quare, apoc. XXII, 18, illas non pari notione interpretatur. Profecto unas unius libri plagas, ubi locus locum tangit afficitque, diuerso modo, sine necessitate, ac sine ratione, exponere, non bonae indicium est causae. Ad extremum, quamuis supra, pro eo, ac conuenit, oraculum nostrum excusserimus, uimque *non addendi, et non auferendi*, quidquam uerbis apocalypticis in eo sitam, ut obseruentur haec diligenter, eruerimus, haud tamen negandum, cognitionem ipsorum rectam et obseruationem, a Christo iniunctam cunctis, necessaria aliqua consecutione, requirere, ut illa a falsariorum corruptelis salua integraque praestentur.

ΤΩ ΠΡΩΤΩ ΚΑΙ ΤΩ ΕΧΑΤΩ ΔΟΞΑ